

PESCAR SARDANES A LA POSTGUERRA

COMPOSITOR DE SARDANES I MÚSIC DE COBLA, VA PATIR LA REPRESSIÓ FRANQUISTA I VA DIRIGIR LA PRINCIPAL DE GIRONA I LA POLIFÒNICA DE BANYOLES

Sempre s'havia dit que Manel Saderra i Puigferrer havia nascut a Tortellà el 21 de juliol de 1908, però recentment l'alcalde d'aquesta població, Joaquim Pagès, va trobar la seva partida de naixement, en la qual consta que va néixer el dia 4. Va morir a Porqueres el 7 de març del 2000. Enguany celebrem, doncs, el centenari del seu naixement.

JORDI GALOFRÉ > TEXT I FOTOS

El Foment de la Sardana de Banyoles, impulsat per Joan Parnau, ha volgut celebrar aquesta efemèride amb diversos actes repar-tits al llarg de l'any. Les celebracions es clouran a final de desembre. S'ha fet una crida als músics de totes les cobles per formar-ne una de monumental, que interpretarà algunes de les sardanes de Manel Saderra. Al mateix temps tindrà lloc l'estrena mundial d'una sardana global, és a dir, una sardana composta per deu compositors, cadascun dels quals és autor d'una de les deu tirades de què consta. Serà una bona manera de recordar i homenatjar el gran compositor que fou Manel Saderra, l'home que, amb les seves sardanes, va remoure molt positivament l'ambient sardanístic dels anys 40 del segle passat.

Arrels musicals

Manel Saderra i Rovira, pare del nostre compositor, va néixer a Sant Feliu de Pallerols l'any 1852. Flequer d'ofici i músic d'afició, es casà el 1881 amb Teresa Puigferrer. El matrimoni va tenir

onze fills, deu dels quals van néixer al mateix Sant Feliu. A la primeria del segle xx, Manel Saderra i Rovira es va traslladar a Tortellà, on va trobar feina d'encarregat en una empresa tèxtil i on va néixer el seu fill Manel. Aviat, però, el pare va morir (1917), i Manel Saderra va passar un any a Banyoles amb el seu germà gran, Josep; després va viure una temporada a Olot amb la seva mare, on va començar a treballar de pintor de parets, i finalment va tornar a Banyoles, amb el seu germà Josep.

Josep Saderra va ser també un músic i compositor d'anomenada. Nascut a Sant Feliu de Pallerols el 1883, als catorze anys ja tocava el fiscorn a la cobla La Nova, de Sant Feliu. Traslladat amb la família a Tortellà, on treballava d'espardenyer, fou l'ànima de La Principal de Tortellà (1911). El 1916 es va casar

>> *Manel Saderra, segons una pintura de François Vidalou.*

>> *Manel Saderra (el tercer per l'esquerra) amb els operaris de la fàbrica d'espardenyes del seu germà Francesc, a Banyoles.*

>> *Un jove Manel Saderra, els anys 30 del segle passat, quan tocava a La Principal de Banyoles.*

amb Anna Coma i es va instal·lar a Banyoles, on va entrar a formar part de la cobla Els Juncans. La mort del pare, ja esmentada, l'any 1917, va anar seguida de la mort de la muller, fet que va propiciar que la mare i en Manel anessin a viure amb ell a Banyoles. En Manel continuà treballant de pintor. De la mà del seu germà gran, va entrar en el món de la música: va ser ell qui li va donar les primeres lliçons de solfeig i qui el va portar a formar part de l'Orfeó Popular Banyolí, que havia fundat el 1919. Manel Saderra va aprendre a tocar la trompeta i es va incorporar a La Principal de Banyoles, que s'havia creat el 1927 i que dirigia el seu germà. Per perfeccionar el domini de l'instrument, va seguir classes amb Magne Bosch, de La Principal de la Bisbal. Com tants altres músics de l'època, va tenir una formació bàsicament autodidacta.

Una joventut alegre i compromesa alhora

A més de la música, Manel Saderra era molt aficionat al teatre. Va participar, per exemple, en la representació d'*Els savis de Vilatrista*, de Santiago Rusiñol, el 1933. L'any següent va intervenir en una festa organitzada per una colla

molt activa a la Banyoles d'aquells anys, els Vuit i Pico, i, juntament amb l'actriu banyolina Carmelita Sanz, hi va interpretar una peça curta original d'Isidre Oliveras titulada *Flirt 1934*.

No tot era gatzara, però. També hi va haver compromís polític. Junt amb altres joves banyolins, Manel Saderra va formar part del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista), un partit que es va fundar el 1935 amb una línia radical-

ment antiestalinista. Precisament per aquesta opció contrària a la política de Stalin, el POUM va ser objecte de persecució per part dels agents soviètics i dels comunistes, tant espanyols com catalans, molts dels seus dirigents van ser empresonats i el principal líder del partit, Andreu Nin, va ser segrestat i assassinat en circumstàncies que encara no s'han aclarit del tot. A Banyoles, el POUM va formar part dels primers ajuntaments revolucionaris, els anys 1936 i 1937, fins que la persecució que es va abatre sobre el partit arreu de Catalunya els va apartar de les responsabilitats municipals. Dins del POUM banyolí, Manel Saderra era responsable de cultura.

Com tants altres catalans, Manel Saderra va anar voluntari al front. El fet de ser músic va propiciar que fos destinat a la banda de música de la brigada Garibaldi. No va disparar ni un tret, però va passar molts moments de perill, sobretot quan la banda tocava, per elevar la moral dels combatents, a la mateixa línia de foc. Amb la der-

>> *Portada del Carnet del Sardanista corresponent a la setmana del 12 al 19 de desembre de 1946, dedicat a Manel Saderra.*

>> *Manel Saderra (darrere de Pau Casals) amb els components de La Principal de Girona, en ocasió d'un enregistrament discogràfic a Prada, l'any 1954. La relació de Manel Saderra amb Pau Casals era anterior: quan el 1948 Saderra va compondre la sardana Vallespir evocador, Casals va afirmar: «Aquesta sardana conté ideal i bellesa i per tant dignifica la nostra dansa, avui massa sovint profanada».*

rota, va anar a parar al camp de concentració d'Argelers, però aviat tornà a Espanya i fou internat als camps de concentració franquistes de San Pedro de Cardena i Miranda de Ebro. En va sortir per ser enviat a Melilla, enquadrat al Batalló de Soldats Treballadors núm. 179, i hi va passar un any de treballs forçats. La majoria dels militants del POUM banyolí van patir també les conseqüències de la repressió. Alguns es van exiliar, com Joan Pinsach, Pere Rovira, Joan Roura, Benet Coll i Pere Cullerell. Tots ells, llevat de Benet Coll, van morir a l'exili. Joaquim Batlle, que també es va exiliar, va morir a Mauthausen. Altres, com Joaquim Angelats i Pere Vila, compliren llargues penes de presó. Molt cares van pagar, tota aquesta colla de jovent, les seves idees polítiques.

La Principal de Girona

En tornar a Banyoles, Manel Saderra es va casar amb Fausta Bonal (1941), i el 1944 va néixer la seva filla Magdalena. Com a conseqüència de la seva significació republicana, Manel Saderra no va poder reintegrar-se a La Principal de Banyoles, i amb el seu germà Jo-

Va anar voluntari al front, destinat a una banda de música. No va disparar, però va passar molts moments de perill, sobretot quan tocava a la línia de foc per elevar la moral dels combatents

sep i amb altres músics també represaliats van fundar un quintet que tocava a l'Esport Bar. L'ambient de Banyoles, però, cada cop era més irrespirable. Les tensions i conflictes entre vencedors i vençuts afectaven també el món de la música, i la situació, per als vençuts, era molt desagradable. Per acabar de complicar la seva situació, Manel Saderra, que continuava treballant de pintor, va patir un greu accident laboral en caure d'una bastida mentre treballava en les obres de restauració del santuari del Collerell, i va haver de passar una llarga temporada a l'hospital. L'oferta de treball que li féu l'orquestra Bolero de Girona fou, per tant, molt ben rebuda, perquè li permeté fugir de l'ambient musical de Banyoles, tan enrarrit. Al cap de pocs anys, el 1945, l'orquestra Bolero li amplià l'oferta de

feina, encarregant-li també els arranjaments de les obres. Manel Saderra ho acceptà, va deixar la feina de pintor i es traslladà a viure a Santa Eugènia de Ter amb la família.

L'orquestra Bolero tocava ballables i música religiosa, a més de fer concerts. Hi va haver una polèmica sobre el nom, ja que hi havia qui deia que *Bolero* era un nom poc sardanista. Finalment, a partir de 1951, l'orquestra va adoptar el nom de La Principal de Girona –de fet, per imposició del governador civil, el nom exacte fou La Principal de Gerona–. A partir de la jubilació d'Eliseu Boix, Manel Saderra es va convertir en director de la formació, i va assolir un alt nivell d'execució, sobri i rigorós, amb molt d'ofici i d'eficàcia. No és aquí el lloc per explicar la trajectòria d'aquesta formació: esmentem només els enregistraments realitzats a Prada, per iniciativa del músic rossellonès Joan Moratà, amb la supervisió de Pau Casals.

Les responsabilitats eren grans; la feina, molta. «Avorrit i cansat de voltar, el 1957 vaig plegar de fer de músic», explica el mateix Manel Saderra. Va retornar a Banyoles i va entrar a treballar a Can Juncà, la fàbrica de gelatines del seu cunyat. Tenia 49 anys. Malgrat el canvi de vida, no sols no va deixar de compondre sardanes, sinó que es va embarcar en una aventura musical de gran envergadura: la creació i direcció de la Polifònica de Banyoles (1959-1969), una agrupació coral de veus mixtes que va assolir una gran categoria i va dur a terme una tasca excel·lent de divulgació musical.

Compositor de sardanes

A més de director d'orquestra, Manel Saderra va ser un compositor de sardanes força original. L'afició li venia de molt jove, però no va ser fins al 1936 que es va decidir a compondre la seva primera sardana, que va titular *Carme*. Exigent com era, no en va quedar satisfet i momentàniament no hi va insistir més. D'altra banda, les circumstàncies d'aquells anys de guerra i de repressió no afavorien, certament, la composició musical. El 1941, arran del greu accident laboral que ja hem esmentat, es va decidir a compondre la se-

JOSEP M. MATEU

>> Manel Saderra dirigint l'Agrupació Polifònica de Banyoles, en el concert inaugural d'aquesta coral banyolina, el 26 de desembre de 1959.

>> Manel Saderra rebent la Creu de Sant Jordi, de mans de Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, el 27 d'abril de 1993.

>> Manel Saderra, en una imatge dels darrers anys de la seva vida.

Fem realitat un somni

Els banyolins tenen una relació molt especial amb l'estany: hi van a passejar, a córrer, a voltar amb bicicleta, a banyar-s'hi, a pescar, però, per sobre de tot, el contemplen i l'estimen. Manel Saderra era dels que prefereixen anar-hi a pescar. Quan va anar a viure a Santa Eugènia de Ter, el va trobar a faltar. I va compondre una sardana expressant aquest sentiment de nostàlgia de l'estany. Ell mateix explica el perquè del seu títol: «Quan la vaig tenir feta -ha estat la sardana que he fet més de pressa- vaig dir: "Aquesta sardana sols es pot titular Somni", perquè és una cosa sentimental i estranya a la vegada. Podríem dir que és una petita irrealitat».

La música de *Somni* descriu la visió plàcida de les aigües de l'estany, amb les seves tonalitats que canvien al llarg del dia, amb la vegetació que l'envolta i els arbres que s'hi reflecteixen, amb el teló de fons de les muntanyes pirinenques... Més tard va venir la lletra, de la mà de Manuel Pont i Bosch, que connecta plenament amb la inspiració del compositor: «Quan la foscior davalla / pel pendís del ponent, / l'estany és un càlid / cigne d'argent. / I va lliscant suau / amb un riure blau. / Qui sap on va? / Va a somiar.»

Somni va tenir de seguida una molt bona acollida entre els sardanistes i entre els banyolins, que l'han considerat com una mena d'himne de la ciutat. Per això va ser la sardana escollida pel Foment de la Sardana de Banyoles quan, amb l'eslògan «Fem realitat un somni», va organitzar una ballada al voltant de l'estany. El 4 de juliol de 1998, més de 14.000 persones es van aplegar al voltant de l'estany per ballar aquesta sardana, interpretada per La Principal de la Bisbal, en homenatge als 90 anys de Manuel Saderra, conjuntament amb els 75 de Martirià Font. Va ser, realment, un homenatge magnífic, una expressió de l'estimació popular envers una persona senzilla i discreta, que es va fer estimar i que, afortunadament, ens ha deixat el llegat de la seva música.

gona sardana, *Records del Collell*, que evoca precisament l'accident. Aquesta vegada el resultat ja li va semblar més positiu, i així va iniciar la seva tasca de compositor, que va durar fins al 1995 i que va sumar la xifra de vuitanta sardanes. *Somni* (1945), sens dubte, és la més coneguda. Però ell en preferia d'altres: *Llac encantat* (1942), *Fausta* (1943) *Júlia* (1946), *Dubte* (1948) i, de la segona època, *Una rosella* (1985).

Les seves sardanes, de concepció enèrgica, sense concessions, van trencar els esquemes establerts. Eugeni Molero les va definir amb paraules encertades: «Les seves sardanes, escrites amb una gran sinceritat i al marge del que puguin opinar els seus possibles destinataris, han estat catalogades com a obres de tipus malenconiós i enyoradís, si bé cal no oblidar la dosi d'energia que hi batega, la qual s'encarreguen de fer ben patent els instruments de metall, tot contrastant amb els passatges més melangiosos encomanats a la fusta». Però potser ningú com el mestre Joaquim Ferrer va expressar millor la importància de Manel Saderra: «És un geni de la nostra dansa. Les seves sardanes són exquisides, plenes de musicalitat i d'una instrumentació atractiva i perfecta. La seva inspiració és superdotada i cada sardana esdevé un poema musical. Quan toco una sardana seva sempre penso: "Que en sap, aquest home!"».

Podríem acabar amb les paraules que ell mateix va pronunciar aquell memorable 4 de juliol de 1998, després que més de 14.000 persones ballessin la seva sardana *Somni* al voltant de l'estany de Banyoles. Les reproduïm tal com les recorda Jordi Lara a *Una màquina d'espavilar ocells de nit*: «Ha-

Les seves sardanes, de concepció enèrgica, sense concessions, van trencar els esquemes establerts. Eugeni Molero va dir que eren obres de tipus malenconiós i enyoradís, sense oblidar la dosi d'energia que hi batega

>> Amb 90 anys, Manel Saderra s'adreça a tots els que acabaven de «fer realitat un somni» ballant dues sardanes al voltant de l'estany de Banyoles.

vien acabat de ballar i la gent no sabia què fer. No podien aplaudir i s'abraçaven. L'estany bullia. Llavors en Manel es va apropar al micròfon. La gentada va emmudir, sorpresa per la saviesa silenciosa que l'ancià irradiava. Duia un jersei negre de coll alt, i més que mai, la mirada estesa de paisatge. Va posar una mà sobre el micro. No va parlar de música ni de pesca. Només va dir: "Gràcies per estimar-me. Jo també us estimo a tots"».

Evidentment, al mes de juliol, Manel Saderra no duia un jersei negre de coll alt. Però les paraules de Jordi Lara evocuen perfectament el tarannà bonhomí i discret de l'autor de *Somni*.

Jordi Galofré
és historiador.